

YASHIL

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№6

Google Scholar

OPEN ACCESS

ULRICHSWEB[®]
GLOBAL SERIALS DIRECTORY

OpenAIRE

ROAD

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

Academic
Resource
Index
ResearchBib

ISSN
INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

CYBERLENINKA

BASE

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

Crossref

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Elektron nashr. 299 sahifa.

E'lon qilishga 2025-yil 1-iyunda ruxsat etildi.

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldix o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayeich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyea Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

O'zbekistonda yashil iqtisodiyotni shakllantirishda xitoy va rossiya investitsiyalarining qiyosiy tahlili.....	20
Malikov Numonjon Kamalovich	
Raqamli texnologiyalarning makroiqtisodiy barqarorlikka ta'siri	26
Sherzod Rajabov, Istora Abdusalomova	
Reducing inequality through human capital development: a comparative analysis of policies in the european union and uzbekistan	30
Ilxomjonov Jaxongir Alisher o'g'li	
Hududiy raqamli infratuzilmaning xizmat ko'rsatish sektoriga ta'siri: samarqand viloyati misolida	39
Musinov Dilshod Sultanovich	
Ways to improve quality in hotels through digital technologies	44
N.A. Rakhmonova	
Проблемы и пути внедрения механизма налогового стимулирования центров инновационного роста нового узбекистана.....	48
Умаров Б. С.	
Влияние протекционистской политики на инвестиционные стратегии промышленных предприятий.....	55
Ёдгоров Сардорбек Самадович	
Fiskal siyosat tahlili: aholi bandligi; aholi daromadlari; soliqqa tortish.....	61
Isroilov Boxodir Ibragimovich, Navruzova Farog'at Abdihamid qizi	
Problems in entrepreneurial potential development: a comprehensive analysis of contemporary barriers and challenges	67
Baxtiyor Xabibullayev Abdulvoxid o'g'li	
Tijorat banklarida aholi omonatlarining jozibadorligini oshirishning metodologik asoslari va amaliy yo'nalishlari	73
Xakimov Zoxid Norbo'tayevich	
To'lov aylanmasining mohiyatini aniqlashda to'lov va to'lov oqimlarining roli.....	78
I.F.Sayfiddinov	
Moliyaviy inklyuzivlikni ta'minlovchi samarali soliq siyosati.....	83
Artikov Ne'matulla Abdusalamovich	
Youth, digital finance, and the gig economy in uzbekistan	86
Akmal Boymurodov	
Aktsiyadorlik jamiyatlari korporativ boshqaruvda qaror qabul qilishda raqamli texnologiyalardan foydalanish masalalari	91
Xabibullaeva Shirinxon Tohir qizi	
В условиях трансформации обеспечение развитие образования и нуки в сфере подготовки управленческих кадров	98
Суюнов Дилмурод Холмурадович	
Ипотечное кредитование как инструмент социальной политики в узбекистане	104
Базарова Нигора Равшановна	
Kichik biznes subyektlari tomonidan hudud aholisi bandligini ta'minlashning ijtimoiy va iqtisodiy natijalari.....	110
Ergasheva Nigora Abdigapparovna	
Kichik korxonalar istiqbolli hududlarda sanoat ishlab chiqarish holati dinamikasi.....	114
Xonto'rayev Obbosxon Kamolxon o'g'li	
Banklarning aktivlarini daromadliligini oshirish yo'llari	118
Elbusinova Umida Khamidullaevna	

Ekologik omillar o'zgarishining dehqon xo'jaliklari yalpi hosiliga ta'siri	123
Otamurodova Dildora Abdukrimovna	
O'zbekiston tijorat banklarining yashil iqtisodiyotdagi o'rni	128
Eshev Furqat A'zamovich, Ibragimova Feruza Axtamovna, Jumanazarova Malika Baxtiyorovna, Raxmatova Mohina Dilmurod qizi	
Использование интеллектуальных технологий в процессе обслуживания клиентов банка	132
Хашимова Дилёра Пахритдиновна	
Innovatsion faoliyatning moliyaviy rag'batlantirish va boshqaruv samaradorligini belgilovchi omil va jihatlari.....	138
Baxriddinov Nodirbek Zamirdinovich	
Import tovarlari bo'yicha aksiz solig'ini undirishning nazariy asoslari.....	143
Abdurasulov Murodjon Bahrom o'g'li	
Роль цифровых валют центральных банков в модернизации платёжной инфраструктуры: мировой опыт и перспективы Узбекистана	150
Срожиддинова З.Х., Тухтасинова Д.Н.	
Tijorat banklarida chakana to'lov tizimlarini nazariy asosi.....	155
Sultonov Davronjon Rustam o'g'li	
Tikuv-trikotaj korxonalarida raqobatbardoshlikni oshirishda strategik menejmentning roli	161
Mamatraimov Islom Mamanazarovich	
Ta'lim, ekologiya va raqamlashtirish sohalarida bolalar va o'smirlar turizmini integratsiyalash: xalqaro tajribalar va O'zbekiston.....	170
Islomova Dilrabo Salomovna	
Iqtisodiy masalalarni matritsalar nazariyasi asosida modellashtirish va python dasturlash tilida yechish.....	175
Tojiyev Ilhom Ibraimovich, To'rayeva Feruza Dilmurodovna, Namozova Barchinoy G'ayrat qizi, Baxronova Zuhra Otaniyoz qizi	
Pul bozori barqarorligini ta'minlashda tijorat banklarida likvidlikni boshqarish samaradorligi	188
Sattorova Nasiba G'aniyoz qizi	
The role of digitalization of healthcare in the implementation of the safe city project	192
Akbarjon Iminov	
Аутоиммунные поражения центральной нервной системы, возникающие после стрептококковой инфекции	198
Умарова Саодат Сулаймоновна, Нормакматов Бахтиёр Ботиралиевич	
Iqtisodiyotiga yo'naltirilgan investiyalar tahlili.....	204
Namozov Olim Botirovich	
Creating a favorable climate for investment in agriculture	209
U.I.Djumaniyazov, B.J.Mirzaev	
Davlat ishtirokidagi korxonalarni korporativ boshqaruvni xalqaro standartlari asosida takomillashtirish	214
F.Djalilov	
Davlat tibbiyot tashkilotlarida ish beruvchining fuqarolik javobgarligini majburiy su'g'urta qilish xarajatlarini hisobi.....	222
Kuliboyev Azamat Shonazarovich	
O'zbekistonda bank operatsion xarajatlari buxgalteriya hisobi.....	227
Qurbonova Sitara Vahobjon qizi	
O'zbekistonda kichik biznes va tadbirkorlik subyektlarini rivojlantirishning strategik yo'nalishlari.....	233
Musayev Ozodjon Shavkat o'g'li	
Пути обеспечения стабильного экономического роста в условиях перехода к зелёной экономике, совершенствования государственной экономической политики и повышения эффективности внедрения принципов цикличной экономики.....	237
Худайбергенова Адалат Неъматуллаевна, Убайдуллаев Сирожиддин Жамшидович, Файзиёва Хамида	

Кудратовна, Эшбоев Миржалол Бахромович	
O'zbekiston sanoatining iqtisodiy holatini baholash	241
Mamanazarov Oybek Shomurodovich	
Maktabgacha ta'limda tayanch kompetensiyalarni shakllantirishda matematika va savod asoslarining didaktik yechimlari.....	247
Mingboyeva Guldorxon Maxmudovna	
Soliq tizimida soliq riskini baholash uslubiyoti.....	252
Nasimov Ravshanjon Azimovich	
Budjetni rejalashtirish tizimida jismoniy shaxslar daromadlari bo'yicha prognozlashni takomillashtirishning metodologik asoslari	260
Babaev Shavkat Bayramovich	
Понятие и сущность денежного потока в системе финансового управления.....	267
Машарипова Шахло Адамбаевна	
Yashil mehmonxonalarda strategik tahlil metodologiyasi	274
Rasulova Nigora Yusupovna	
Цифровая трансформация: новые возможности и современные тенденции в управлении бизнесом и инвестициями.....	279
Баратова Динора Алишеровна	
Mehmonxonalarda xizmat ko'rsatishning sifati va samaradorligini baholash.....	283
Ikromov Akbar Farxod o'g'li	
Модель внедрения open banking в Узбекистане: предложение на основе международного опыта и локальных особенностей.....	288
Камалов Шухрат Камалович, Аскарова Дилором Хожимуратовна, Баходиров Жасурбек Олёрбек ўғли, Маликов Шохрух Шокирович, Тенгелова Фарангиз Мажид кизи	
O'zbekistonda islom moliyasini joriy qilishning yo'llari	295
Ashurbayev Farrux Alisher o'g'li , Tuxsanov Eldor Dilmurod o'g'li	

O'ZBEKISTONDA ISLOM MOLIYASINI JORIY QILISHNING YO'LLARI

Ashurboyev Farrux Alisher o'g'li

Fan va texnologiyalar universiteti

“Moliya va moliyaviy texnologiyalar”

Kafedra o'qituvchisi,

farrukh0203@gmail.com

ORCID: 0009-0006-7133-9513

(+998 97 140-06-74)

Tuxsanov Eldor Dilmurod o'g'li

Fan va texnologiyalar universiteti

“Moliya va moliyaviy texnologiyalar”

Kafedra o'qituvchisi,

eldor96@gmail.com

ORCID: 0009-0000-9661-9884

(+998 97 771-72-67)

Annotatsiya: Ushbu maqola dunyodagi eng tez rivojlanayotgan moliya sektorlaridan biri bo'lmish islom moliyasini mamlakatimizda joriy etilishida yuzaga kelayotgan muammolar va ularga bir qator yechimlar taklif etadi. Bugungi kunda Islom moliyasi ellikga yaqin mamlakatlarda qo'llanilmoqda. Butun dunyo bo'ylab islom moliya institutlarining jami aktivlari sakkiz trillion dollardan oshadi. Bu esa rivojlanayotgan davlatlar qatorida turadigan va islom diyorini hisoblanadigan O'zbekiston Respublikasida ham islom qonunchiligiga asoslangan moliyani joriy etishning naqadar dolzarbligini ifoda etadi.

Kalit so'zlar: islom moliyasi, islom iqtisodiyoti, Islomiy qonunlar, takaful, sukuk, Islomiy moliya institutlari (IMI), ribo, g'arar, maysir, zakot, FinTech, AAOIFI (Islom moliya muassasalari uchun buxgalteriya hisobi va auditi tashkiloti)

Abstract: this article offers a number of solutions to the problems facing the introduction of Islamic finance in our country, one of the fastest growing financial sectors in the world. Today, Islamic finance is used in about fifty countries. Total assets of Islamic financial institutions worldwide exceed eight trillion dollars. This represents how relevant the introduction of Finance based on Islamic Sharia is in the Republic of Uzbekistan, which is ranked among the developing countries and is considered an Islamic land.

Key words: Islamic finance, Islamic economics, Islamic law (Sharia), takaful, sukuk, Islamic financial institutions (IFI), riba, gharar, maysir, zakat, FinTech, AAOIFI (Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions)

Аннотация: В этой статье рассматриваются проблемы, возникающие при внедрении исламских финансов в нашей стране, одном из самых быстрорастущих финансовых секторов в мире, и предлагается ряд их решений. Сегодня исламские финансы используются примерно в пятидесяти странах. Общие активы исламских финансовых учреждений по всему миру превышают восемь триллионов долларов. Это выражает актуальность внедрения исламских финансов в Республике Узбекистан, которая входит в число развивающихся стран и считается страной ислама.

Ключевые слова: исламские финансы, исламская экономика, исламское право (Шариат), такафул, сукук, исламские финансовые учреждения (ИФУ), риба, гарар, майсир, закят, FinTech - финтех, AAOIFI (Организация бухгалтерского учета и аудита исламских финансовых учреждений)

KIRISH

Respublikamizda islom moliyasini tashkil etishdagi muammolar va ularning yechimlari, yurtimizdagi ko'pchilik aholini qiziqtiradigan hamda o'ylantiradigan masaladir. Avvalambor, Islom moliyasi deganda nimani nazarda tutayotganimizni aniqlashtirib olsak.

Islom moliyasi – Islom qonunchiligiga muvofiq amalga oshiriladigan moliyaviy faoliyat. U foizli qarz munosabatlari (ribo), ortiqcha noaniqlik (g'arar), insoniyatga zarar keltiruvchi narsalardan chetlanishga qurilgan, xavflarni (risklarni) bo'lishadigan va sherikchilikka asoslangan iqtisodiy tizim hisoblanadi.

Islom moliyasi – bu Islomiy qonun-qoidalar asosida faoliyat yuritadigan moliyaviy tizim bo'lib, bunda axloqiy sarmoyalashga urg'u beriladi va foiz asosidagi qarz munosabatlari ta'qiqlanadi (riboviy element bo'lgani uchun), aktivlar bilan ta'minlangan moliyalashtirishni qo'llab-quvvatlaydi, hamda zararni ham, foydani ham ishtirokchilar o'rtasida taqsimlashni ko'zda tutadi. U ijtimoiy adolat, iqtisodiy farovonlik va boylikni adolatli taqsimlashga qaratilgan tamoyillarga mos keladigan bank, investitsiya, sug'urta va boshqa moliyaviy xizmatlarni o'z ichiga oladi.

Islomiy moliyaning asosiy tarmoqlari:

Islomiy bankchilik,
Islomiy sug'urta – takaful,
Islomiy obligatsiyalar – sukuk,
Islomiy moliya institutlari (IMI)
va Islomiy fondlardir.

Islomiy bankchilik deganda islom tamoyillari asosida faoliyat yuritadigan bank tizimi tushuniladi, bunda qarz evaziga foiz undirish yoki qo'shimcha haq talab qilish ta'qiqlanadi, nafaqat foyda balki zarar ham ishtirokchilar o'rtasida taqsimlanishi nazarda tutiladi. Bizneslar hajmi turlicha bo'lganligi bois, ularga xizmat ko'rsatadigan banklar ham turlicha bo'ladi. Masalan, chakana banklar, tijorat banklari va investitsion banklar.¹

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

O'zbekistonda islom moliyasini joriy qilishning yo'llari mavzusi nisbatan yangi yo'nalish hisoblanib, hali tadqiq qilinishi kerak bo'lgan jihatlari nisbatan ko'p hisoblanadi. Ammo bu borada yurtimizda qilinayotgan ishlar talaygina.

Umuman olganda, islom moliyasi borasida Mufti Muhammad Taqiy Usmoniy hazratlarining musulmonlar hayotlarini Islomiy qoidalar asosida qayta qurishga yordam beradigan bir qator ilmiy ishlar mavjud. Xususan, hazratning Islom moliyasiga kirish kitobi 2023-yil o'zbek tiliga tarjima qilinib, o'quvchilarga tuhfa qilindi. Butun moliya tizimi riboga asoslangan muhitda moliyaviy tashkilotlarni ribodan xoli tarzda qayta qurish juda katta mehnat talab qiladi. Shariat va uning iqtisodiy ta'limotidan bexabar ayrim kishilar foizni bekor qilish tufayli bank va moliyaviy tashkilotlar tijorat faoliyatini yo'qotib, xayriya tashkilotiga aylanib qoladi, moliyaviy xizmatlar kutiladigan foydadan mahrum bo'ladi, deb o'ylashadi. Bunday tasavvur, albatta, noto'g'ri. Shariatda foizsiz qarz berish xayriya faoliyatidan hisoblanadi, faqat juda kam hollarda tijorat maqsadi ham ko'zlanishi mumkin.² – deyiladi asarda.

Yana bir islom moliyasi sohasidagi namoyonlardan biri, rossiyalik olim R.I. Bekkinning "Islom iqtisodiy modeli va zamon" asari Islom iqtisodiy modelining nazariy va amaliy jihatlariga bag'ishlangan. Kitob mavjud jahon moliyaviy tizimining muqobili yo'qligi borasidagi tasavvurlarga jiddiy o'zgarishlar kiritadi. Unda zamonaviy davr Islom iqtisodiyoti va uning alohida muassasalari batafsil tahlili taqdim etilgan. Asar olimlar, muallimlar, talabalar, biznes-jamiyat vakillari hamda iqtisodiy sohaga qiziqqan keng jamoatchilik uchun mo'ljallangan.

Maqolada shuningdek, The Business Research Company konsalting firmasining Butun dunyodagi Islom moliyasi hisobotidan va boshqa internet manbalaridan foydalanildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Hozirgi kunda islomga muvofiq keluvchi moliyaviy andoza islomning axloqiy qarashlariga asoslangan bir nechta qoidalarda jamlangan, u munosabat subyektlari o'rtasidagi iqtisodiy aloqalarning predmeti, xususiyati va natijasi haqqoniy bo'lishini ifodalaydi.

Islom moliyasining tayanch qoidalari quyidagilar hisoblanadi:

bitimlarda ribo (sudxo'rlik), g'arar (noaniqlik), maysir (chayqovchilik faoliyati) ning mavjud bo'lmashligi, ulardan holi bo'lishi;

biznes yuritishning axloqqa asoslangani, chunki, ma'lum bir cheklovlarni joriy qiluvchi asosning mavjudligi munosabatlarning yuqori darajadagi talablar bo'yicha o'rnatilganini bildiradi;

voqelikdagi aktivlar asosidagi faoliyat, moliyaviy munosabatlar asosida moddiy qimmatliklarning mavjud bo'lishi taqozo etiladi;

1 The Business Research Company konsalting firmasining Butun dunyodagi Islom moliyasi hisobotidan tarjima qilindi.

2 Muallif: Mufti Muhammad Taqiy Usmoniy Mas'ul muharrir: Muhammad Odil Hamid Nashriyot: «Azon kitoblari» Sana: 2023-yil Hajmi: 288 bet

zakot (xayriya, ehson). Islomda, boylikni ijtimoiy adolatga muvofiq taqsimlashga alohida e'tibor berilgan. Zakot - bu musulmonlar tomonidan mol-mulkularining bir qismini kambag'allarga va muhtojlarga berilishidir. Zakotni to'lash ham Islom moliyasining ajralmas qismidir.

O'zbekistonda Islom moliyasini joriy qilish uchun bir qancha strategiyalarni amalga oshirish zarur. Bu jarayon, faqat iqtisodiy va moliyaviy tizimni emas, balki ijtimoiy, huquqiy va madaniy o'zgarishlarni ham talab qiladi. Quyidagi yo'llar orqali O'zbekistonda Islom moliyasini muvaffaqiyatli joriy qilish mumkin:

1. Huquqiy asoslarni yaratish

Islom moliyasi tizimi ushnu qonunchilikka asoslanadi, shuning uchun avvalo bu tizimni yuridik jihatdan qo'llab-quvvatlovchi quyidagi ishlarni amalga oshirish zarur:

- Islom qonunchiligiga muvofiq qonunlar va reglamentlarni ishlab chiqish, ya'ni, O'zbekistonda Islom moliyasini joriy qilish uchun qonunlarni yaratish zarur. Masalan, ribo (foizli qarz munosabatlari) ta'qiqlandi, maysir (qimor) va g'arar (noaniqlik)dan saqlanishni talab qiladigan qonunlar ishlab chiqilishi kerak;

- Islom moliyasini tartibga soluvchi idoralar tashkil etish, ya'ni banklarni, moliya institutlarini va boshqa moliyaviy tashkilotlarni nazorat qiladigan alohida idora yoki organ tashkil qilish, islom qonunchiligiga muvofiq xizmatlar ko'rsatish uchun ular tomonidan belgilangan standartlarga rioya etilishini ta'minlash zarur.³

2. Islomiy banklar va moliya institutlarini tashkil etish

Islom moliyasining asosi — ribodan saqlanish, shuning uchun Islomiy banklar va moliyaviy institutlarni tashkil qilish zarur.

O'zbekistonda islomiy banklar tashkil etilishi kerak. Bu banklar faqat foizsiz operatsiyalarni qo'llab-quvvatlashlari va mos shartnoma turlari (murabaha, musharaka, mudaraba, ijara) orqali moliyaviy xizmatlar ko'rsatishlari lozim.

Islomiy banklar va moliya institutlari foizsiz kreditlar va investitsiyalarni taqdim etishlari kerak. Masalan, murabaha shartnomasi asosida foyda olish, zararlarni taqsimlash uchun musharaka va mudaraba kabi amaliyotlar orqali biznesni rivojlantirish.

Islomiy banklarning xizmatlarini O'zbekistonning iqtisodiy sharoitlariga moslashtirish uchun alohida standartlar, yuridik normalar va nazorat mexanizmlarini yaratish lozim.

3. Moliyaviy ta'lim va kadrlar tayyorlash

Islom moliyasi tizimi muvaffaqiyatli ishlashi uchun malakali kadrlar tayyorlash va moliyaviy ta'limni rivojlantirish zarur.

Dastavval, Islom moliyasi bo'yicha ta'lim dasturlarini joriy etish, Universitetlar va oliy ta'lim muassasalarida islom moliyasi bo'yicha maxsus kurslar tashkil etish, iqtisodchilarni va moliyaviy mutaxassislarni o'qitish;

Islomiy moliya bo'yicha malaka oshirish kurslari, Banklar va moliya tashkilotlari xodimlari uchun islom moliyasi tamoyillari, foizsiz kreditlar islom qonunchiligiga asoslangan amaliyotlar bo'yicha maxsus treninglar va seminarlar o'tkazish;

Jamiyatda xabardorlikni oshirish, Ommaviy axborot vositalari va ijtimoiy tarmoqlar orqali islom moliyasining afzalliklari, prinsiplarini tushuntirish va keng ommaga targ'ib qilish zarur.

4. Halol investitsiyalarni rag'batlantirish

Islom moliyasining asosiy tamoyillaridan biri, investitsiyalarning halol (joiz) bo'lishi kerak. Buning uchun:

- Halol investitsiya loyihalarini rivojlantirish, xususan, Islom moliyasiga mos investitsiya turlari (masalan, sukuk — islomiy obligatsiyalar) va halol korxonalarni tashkil etish;

- O'zbekistonda sukuk (islomiy obligatsiyalar) bozorini rivojlantirish, bu orqali xalqaro kapitalni jalb qilish va islomiy moliya tizimini kengaytirish;

- Jamiyatdagi kam ta'minlangan qatlamlar va kichik bizneslarni qo'llab-quvvatlash uchun foizsiz kreditlar va mikroqarzlarni tizimini joriy etish lozim bo'ladi.

5. Davlat qo'llab-quvvatlashi va soliq imtiyozlari

Islom moliyasi tizimi davlat tomonidan turli xil qo'llab-quvvatlovga ehtiyoj sezadi. Masalan, Soliq imtiyozlari berilishi, Islomiy banklar va moliya institutlarining dastlabki faoliyati davrida o'z faoliyatlarini oyoqqa qo'yib olish va rivojlantirishga katta turtki beradi. Shuningdek, Islom moliyasi tizimiga to'liq mos keladigan muhitning yaratilishi, davlat tomonidan Islomiy banklar va moliyaviy tizimning mustahkam faoliyatini ta'minlashga ijobiy ta'sir o'tkazadi.

6. Xalqaro hamkorlik va tajriba almashish

Islom moliyasini muvaffaqiyatli joriy qilish uchun Xalqaro islomiy moliya institutlari bilan hamkorlik yuritish, Sukuk bozorini rivojlantirish, Islom moliyasi bo'yicha xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlik olib borish kabi yo'nalishlar ham ahamiyati yuqori hisoblanadi.

O'zbekistonda islom moliyasini rivojlantirish uchun xalqaro islomiy banklar va moliya institutlari bilan hamkorlik qilish.

3 Irina Grimarenko, Comparative study of Islamic and traditional western banking, 2015

Xalqaro sukuk bozorida faol ishtirok etish, Islomiy obligatsiyalar chiqarish orqali xalqaro kapitalni jalb qilish. AAOIFI (Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions) kabi xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlik qilish va xalqaro standartlarga moslashish.⁴

7. Texnologiya va FinTech innovatsiyalarini qo'llash

Islom moliyasini zamonaviy texnologiyalar orqali rivojlantirish:

- FinTech (Moliyaviy texnologiyalar): Islomiy moliyaviy texnologiyalarni, masalan, mobil banking va raqamli islomiy moliya xizmatlarini rivojlantirish. Bu, xususan, kichik va o'rta bizneslarni foizsiz kreditlar bilan ta'minlashni osonlashtiradi.

- Onlayn platformalar va elektron tizimlar: Islomiy moliya xizmatlarini onlayn tizimlar orqali kengaytirish, shuningdek, elektron to'lovlar va elektron sukuk bozorlarini yaratish.

8. Ijtimoiy mas'uliyatni kuchaytirish

Islom moliyasi nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy mas'uliyatni ham o'z ichiga oladi:

- Zakot tizimini rivojlantirish: Zakotni yig'ish va taqsimlash tizimini to'g'ri tashkil etish, bu orqali kambag'allarga yordam berish va jamiyatdagi ijtimoiy adolatni ta'minlash.

- Ijtimoiy investitsiyalarni rag'batlantirish: Islomiy banklar va moliya institutlarining ijtimoiy mas'uliyatli investitsiyalarni qo'llab-quvvatlashi.

Shunday qilib, O'zbekistonda Islom moliyasini joriy qilish uchun yuqoridagi yo'llar amalga oshirilishi zarur. Bu jarayon barcha tomonlarning birgalikdagi sa'y-harakatlarini talab etadi, jumladan, davlat, moliya institutlari, jamiyat va xalqaro hamkorlikning ahamiyati katta.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Yurtimizda ushbu islom moliyasini rivojlantirishga sekin, bosqichma-bosqich o'tib kelinmoqda. O'zbekistonda Islom moliyasiga muvofiq moliyalashtirish taqdim etuvchi muassasalar soni 10 taga yetdi. "O'zbekiston — 2030" strategiyasida kamida uchta tijorat bankida islomiy moliyalashtirish mezonlari va tartiblarini joriy etish hamda islomiy moliyalashtirishning qonunchilik bazasini shakllantirish vazifasi belgilangan. "Prezidentning 2022-yil avgusti va o'tgan yili bo'lib o'tgan tadbirkorlar bilan uchrashuvlarida shu masala islom moliyasi masalasi ko'tarilgan edi. O'shandan beri bu borada turli vazirliklardan iborat ishchi guruh ish olib bormoqda. Bir narsani tushunish kerak: bu juda yangi va murakkab soha bo'lib, u ko'plab qonun hujjatlariga, jumladan, garov to'g'risidagi, sudlar to'g'risidagi, banklar to'g'risidagi va Markaziy bank to'g'risidagi qonunlarga o'zgartirishlar kiritishni talab qiladi.⁵

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Mufti Muhammad Taqiy Usmoniy. Islom moliyasiga kirish. Odil Hamid Nashriyot: «Azon kitoblari». 2023. 288b.
2. R.I. Bekkin. Islom iqtisodiy modeli va zamon. «O'zbekiston» NMIU. 2019. 360b.
3. Irina Grimarenko. Comparative study of Islamic and traditional western banking. 2015
4. Абед Аббаси Фараджоглы. Модель и концепция исламского банкинга. 2011
5. <https://www.thebusinessresearchcompany.com>
6. <https://www.gazeta.uz>
7. <https://innoist.uz>
8. <https://lk.ivran.ru>
9. <https://elibrary.ru>
10. <https://cyberleninka.ru>

4 Абед Аббаси Фараджоглы, Модель и концепция исламского банкинга, 2011
5 Gazeta.uz

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 6

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>
